

**MAHARASHTRA
EPITOME OF AGRICULTURE**

1993-94-1994-95

G. I. P. E.

कृषिविषयक संक्षिप्त माहिती

१९८९-९०

Epitome of Agriculture
in Maharashtra
1989-90

प्रस्तावना

ऋतू व पिके अहवालाबरोबरच कृषि विभागाद्वारे गेल्या पाच वर्षांपासून महाराष्ट्र राज्यातील “कृषिविषयक संक्षिप्त माहितीचे” पुस्तक प्रसिद्ध करण्यात येत आहे. कृषिविषयक सांख्यिकी माहितीसह सुटसुटीत असलेले हे पुस्तक उत्तम प्रतिसादात्मक उत्तेजन देणारे असून ते प्रतिवर्षी अद्यावत करण्यात येते. प्रमुख पिकांच्या जिल्हावार उत्पन्नाची माहिती यात समाविष्ट करण्यात आली आहे; कारण त्यामुळे निरनिराळ्या जिल्ह्यातील उत्पादकतेचे तुलनात्मक चित्र, ओझरती नजर फिरविल्यास दृष्टोत्पत्तीस येते. मी आशा करतो की, हे सुटसुटीत पुस्तक उपयुक्त ठरेल.

मंत्रालय विस्तार,
मुंबई-४०० ०३२.

}

टी. बालरामन,
सचिव (कृषि),
कृषि व सहकार विभाग.

PREFACE

In addition to publishing Season and Crop Report, the Department of Agriculture has been bringing out from the last 5 years a handy volume of statistical information relating to salient features of agriculture in the State called the 'Epitome of Agriculture in Maharashtra'. Response to this handy volume has been very encouraging. This is being updated every year. Districtwise Statistical information has also been included, so that a comparative picture of productivity etc. in different districts can be seen at a glance. I hope this handy volume will be found to be useful.

Mantralaya Annexe
Bombay-400 032.

}

T. Balaraman
Secretary to the Government (Agriculture),
Agriculture and Co-operative Department.

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ
१(अ)	महाराष्ट्रातील भूमि उपयोग वर्गिकरण	१४
१(ब)	महाराष्ट्रातील व भारतातील तुलनात्मक भूमि उपयोग वर्गिकरण १९८१-८२ व १९८२-८३	१८
२	सन १९८७-८८ चे महाराष्ट्र राज्यातील जिल्हानिहाय भौगोलिक क्षेत्र, निव्वळ व एकूण वागाईत व एकूण क्षेत्र व दुसोटा क्षेत्र.	२०
३	वहिती खातेदारांची संख्या व वहितीचे क्षेत्र-महाराष्ट्र राज्य (कृषि गणना १९८०-८१ व १९८५-८६)	२६
४	महाराष्ट्र राज्यातील निरनिराळ्या प्रकारांसाठी उपयोगात आणलेल्या विहिरींची संख्या	२७
५	महाराष्ट्र राज्यातील जलसिंचनाच्या निरनिराळ्या साधनांनी भिजणारे निव्वळ वागाईत क्षेत्र व एकूण वागाईत क्षेत्र १९६०-६१ ते १९८७-८८	२८
६	महाराष्ट्र राज्यातील मुख्य पिकांखालील एकूण वागाईत क्षेत्र १९६०-६१ ते १९८७-८८	३२
७	भारतातील परिस्थितीशी तुलना करता महाराष्ट्रातील रासायनिक खतांचा वापर	४०
८	महाराष्ट्रातील प्रमुख पिकांचे क्षेत्र १९५१-५२ ते १९८८-८९	४२
९	महाराष्ट्रातील प्रमुख पिकांचे उत्पादन १९५१-५२ ते १९८८-८९	५६
१०	महाराष्ट्रातील प्रमुख पिकांचे सरासरी उत्पन्न १९५१-५२ ते १९८८-८९	७०
११(अ)	महाराष्ट्र राज्यातील खरीप, रब्बी व उन्हाळी हंगामातील पेरणी झालेल्या मुख्य पिकाखालील क्षेत्राची जिल्हानिहाय माहिती १९८८-८९	८०
११(ब)	महाराष्ट्र राज्यातील सन १९८१-८२ चे जिल्हानिहाय खरीप व रब्बी पिकाखालील क्षेत्र	८६
१२	महाराष्ट्र राज्यातील प्रमुख पिकांचे जिल्हावार हेक्टरी उत्पादन १९८४-८५ ते १९८८-८९	८८
१३	तांदुळाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	११८

CONTENTS

Sr. No.	Particulars	Page
1(A)	Land use classification of Maharashtra	14
1(B)	Land use classification of Maharashtra <i>vis-a-vis</i> All India 1981-82 & 1982-83	18
2	Districtwise Geographical area and net and gross irrigated and total area and area cropped more than once in Maharashtra State during 1987-88.	20
3	Number and Area of Operational holdings-Maharashtra State 1980-81 & 1985-86 Agricultural Census	26
4	Number of wells used for different purposes in Maharashtra State	27
5	Net area irrigated by different Sources and gross area irrigated in Maharashtra State from 1960-61 to 1987-88.	28
6	Irrigated area under principal crops in Maharashtra State from 1960-61 to 1987-88 ..	32
7	Fertiliser consumption in Maharashtra as compared to India	40
8	<i>Area of principal crops</i> in Maharashtra 1951-52 to 1988-89	42
9	<i>Production of principal crops</i> in Maharashtra 1951-52 to 1988-89	56
10	<i>Average yield of principal crops</i> in Maharashtra 1951-52 to 1988-89	70
11(A)	Districtwise area sown under principal kharif, rabi, and summer crops in M. S. 1988-89 ..	80
11(B)	Districtwise gross cropped area and its break up into Kharif and Rabi 1981-82	86
12	Districtwise average yield of principal crops in Maharashtra State 1984-85 to 1988-89 ..	88
13	Area, average yield and production of <i>Rice</i>	118

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ
१४	खरीप ज्वारीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२०
१५	बाजरीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२२
१६	गव्हाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२४
१७	रबी ज्वारीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२६
१८	एकूण तृण धान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२७
१९	तुरीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२८
२०	हरभऱ्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२९
२१	उडीदाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३०
२२	मुगाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३१
२३	एकूण कडधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३२
२४	एकूण अन्नधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३३
२५	कापसाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३४
२६	ऊसाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३५
२७	भुईंमूगाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३६
२८	तीळ, जवस, करडई व सूर्यफुलांचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३७

Sr. No.	Particulars	Page
14	Area, average yield and production of <i>Kh. Jowar</i>	120
15	Area, average yield and production of <i>Bajra</i>	122
16	Area, average yield and production of <i>Wheat</i>	124
17	Area, average yield and production of <i>Rabi Jowar</i>	126
18	Area, average yield and production of <i>total Cereals</i>	127
19	Area, average yield and production of <i>Tur</i>	128
20	Area, average yield and production of <i>Gram</i>	129
21	Area, average yield and production of <i>Udid</i>	130
22	Area, average yield and production of <i>Mung</i>	131
23	Area, average yield and production of <i>total Pulses</i>	132
24	Area, average yield and production of <i>total Foodgrains</i>	133
25	Area, average yield and production of <i>Cotton</i>	134
26	Area, average yield and production of <i>Sugarcane</i>	135
27	Area, average yield and production of <i>Groundnut</i>	136
28	Area, average yield and production of <i>Sesamum, Linseed, Safflower, Sunflower</i>	137

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ
२९	एकूण तेलबियांचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३९
३०	महाराष्ट्रातील संकरित आणि अधिक उत्पन्न देणाऱ्या जातींची व्याप्ती	१४०
३१	महाराष्ट्रातील प्रमुख फळे आणि भाजीपाला क्षेत्र	१४२
३२	महाराष्ट्राच्या आणि भारताच्या क्षेत्राचा एकमेकांशी तुलनात्मक निर्देशांक	१४६
३३	महाराष्ट्राच्या आणि भारताच्या उत्पादनाचा एकमेकांशी तुलनात्मक निर्देशांक	१५०
३४	महाराष्ट्राच्या आणि भारताच्या सरासरी उत्पन्नाचा एकमेकांशी तुलनात्मक निर्देशांक	१५४
३५	महाराष्ट्रातील यंत्रसामग्री व कृषी अवजारे	१५८
३६	मृद संघारण कार्यक्रम-वर्षानिहाय साध्य	१६०

Sr. No.	Particulars			Page
29	Area, Average Yield and Production of <i>total Oilseeds</i>	139
30	Coverage under Hybrid and High yielding varieties in Maharashtra	140
31	Area under Major <i>Fruits and Vegetables</i> in Maharashtra	142
32	Comparative Index number of <i>Area</i> in Maharashtra <i>vis-a-vis</i> All India	146
33	Comparative Index number of <i>Production</i> in M. S. <i>vis-a-vis</i> All India	150
34	Comparative Index number of <i>Average Yield</i> in M. S. <i>vis-a-vis</i> All India	154
35	Machinery and Implements in Maharashtra	158
36	Soil Conservation Programme—Yearwise Achievement	160

आलेख

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ
१	महाराष्ट्रातील भूमि उपयोग वर्गिकरण	१६१
२	बहिती खातेदारांची संख्या व बहितीचे क्षेत्र १९८०-८१ आणि १९८५-८६	१६३
३	महाराष्ट्रातील निरनिराळ्या प्रकारांसाठी उपयोगात आणलेल्या विहिरींची संख्या	१६५
४	भारतातील परिस्थितीशी तुलना करता महाराष्ट्रातील रासायनिक खतांचा वापर	१६७
५	एकूण तृणधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१६९
६	एकूण कडधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१७१
७	एकूण अन्नधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१७३
८	एकूण तेलबियांचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१७५
९	मूद संधारण-वर्षानिहाय साध्य	१७७

GRAPHS

Sr. No.	Particulars			Page
1	Land Use Classification	161
2	Land Holdings-Agril. Census-1980-81 and 1985-86	163
3	Number of wells in Maharashtra	165
4	Fertilizer consumption in Maharashtra	167
5	Total Cereals	169
6	Total Pulses	171
7	Total Foodgrains	173
8	Total Oil seeds	175
9	Soil Conservation Programme-Yearwise Achievement	177